

Úvod pro zvláštní číslo České kriminologie

ALENA MAREŠOVÁ
Policejní akademie České republiky v Praze

„Pro přesné studium zločinnosti platí požadavek, že nestačí zločinnost měřiti, je třeba ji vážiti. To bývá na základě pouhé kriminální statistiky možné jen zřídka a měrou omezenou.“

Vladimír Solnař (1931, s. 7)

Toto tvrzení trochu určuje zaměření textu úvodu pro zvláštní číslo České kriminologie věnované statistikám o kriminalitě nebo databázím s kriminalitou souvisejícím. Pokud jde o důraz na to, že samotné měření zločinnosti nestačí, že současně je třeba jí i vážit – tj. hodnotit podle času, místa, zaměření trestní politiky a jejích změn i důvodů těchto změn, závažnosti kriminálního jednání pro konkrétní společnost i jednotlivého pachatele, předpokládané latence jevů apod., doplňovat o výsledky výzkumů i šetření jednotlivých kriminálních případů, tak to není jen názor Solnaře (z doby počátku 20. století), tento názor zastávala a zastává řada trestních právníků i nyní a je podstatou kriminologie.

Je velmi povzbuzující, že časopis Česká kriminologie se začíná blíže zajímat o jeden z nezákladnějších zdrojů informací o kriminalitě, a to v tak širokém záběru, jaký představují dále uvedené příspěvky a jejich autoři. Je to záslužný počin otevírající dveře dosud neřešeným problémům (byť mnohým kriminologům již dlouho známým) a iniciátorům zvláštního čísla tak patří zvláštní poděkování. **Kriminologie, včetně kriminologického výzkumu, je s kriminální statistikou spojena „pupeční šňůrou“, a to od samého svého vzniku, a na měření i vážení kriminality je bytostně závislá.**

Zvláštní číslo České kriminologie předkládá čtenářům 13 příspěvků pojednávajících o kriminálních statistikách a databázích v různých souvislostech. Jednotlivé příspěvky, mimo příspěvky plodného autora na zadané téma Jakuba Drápala (je spoluautorem tří z 13 prezentovaných příspěvků), spolu navzájem nijak nesouvisí. Jeden příspěvek zastupuje slovenský pohled na stejné téma, a je velmi inspirující. Diskutovaná data jsou nejčastěji z databází Ministerstva spravedlnosti ČR. Rozsah příspěvků je také dosti odlišný, a to od dvou stránek až po 25 stránek textu.

Autoři příspěvků zastupují jak akademickou, tak výzkumnou sféru a dva z nich jsou přímo statistiky. Příspěvatelé z řad Policie ČR zcela chybí. Převažují mladí autoři nabití teoretickými poznatky ze současné zahraniční literatury, dýchající s dobou

a s módními trendy nejen v kriminologii, ale i v dalších vědách s kriminalitou souvisejících. Zaměření jednotlivých příspěvků podle obsahu nelze jednoznačně zařadit. Lze shrnout, že převažují ty, jejichž autoři věnují pozornost praktickému užití statistických dat o kriminalitě, jejich pachatelích a ukládaných trestech, pro výzkumné účely, se snahou vyjmenovat problémy s tímto užitím spojené.

Každý z příspěvků je v určitém pohledu solitérem, neporovnatelným s ostatními příspěvky (s výjimkou již výše uvedených příspěvků Drápala a jeho spoluautorů). Každý přispěvatel hovoří sám za sebe a o těch datech, se kterým bezprostředně zachází či zacházel.

Jedná se jen o názory jedinců, osobní prezentace je upřednostňována před resortním přístupem. Občas chybí znalost české odborné literatury věnované řešeným problémům (např. Gřivna et al., 2019; Válková et al., 2019; Kovařík, 2013; Stolín & Marešová, 2012; Marešová, 2011, 2010; Tomášek, 2010; Hundák, 2002, Musil, 1995, 1992; Kallab, 1913). Také polemika s odlišnými názory na projednávané téma a ochota věcně argumentovat někdy chybí, chybí požadavky a návrhy na součinnost, návaznost statistik, a tam kde jsou uvedeny, tak vznášené požadavky jsou dosti vágní. Chybí důraz na užití databází jako pracovního nástroje jednotlivých resortů (např. MVČR, nedat.; NSZ, nedat.; Portál Justice, nedat.), odkazy na výstupy v podobě odborných článků a materiálů. Malá pozornost je věnována policejní statistice a žádná Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce ... (ve srovnání s rokem předchozím), která je často základním zdrojem interpretace dat o kriminalitě. Nejsou hodnoceny existující komentáře, zpracovávané orgány činnými v trestním řízení, o nichž platí to, co řekla statistička Mäsiarová o údajích o odsouzených osobách – **největším nepřítelem využití statistických údajů o kriminalitě a kriminálních pachatelích je čas a umění se statistikami pracovat**. Je upřednostňována pozornost věnovaná technické stránce zpracovávaných dat a nárazovému využití dat pro výzkumné účely a funkčnost užití přímo pro terénní práci se ztrácí.¹

Přes tyto relativně kritické připomínky, byla bych nerada, pokud by vyzněly příliš příkře. Osobně si všech autorů – přispěvatelů do tohoto zvláštního čísla vážím a oceňuji jimi vynaložené úsilí. Jejich příspěvky obsahují mnoho cenných informací a objasňují mnohé pro kriminology neznámé souvislosti. Současně pevně doufám, že statistice o kriminalitě, o kriminálních pachatelích a dalším databázím, a především možnostem jejich využití, budou věnovat svoji pozornost i nadále.

Nezpochybňuji rozhodující postavení resortních statistik o kriminalitě pro kriminologii – jejich hodnověrnost je základním a nezbytným požadavkem kriminologie vůči resortním statistikám s kriminalitou souvisejících. Znovu však na závěr upozorňuji na Solnaře, který na statistiku pohlížel jen jako na číselnou podobu jevu, která však nemůže podat uspokojující kauzální výklad zjištěných kriminálních

¹ Neodpustím si osobní poznámku – více věřím prvorepublikovým statistikám než těm ze současné přetechnizované doby, kdy ajťák, administrátor apod. často ani neví, s čím vlastně pracuje...

jevů. Současně měl za to, že ke zjišťování etiologie kriminality je vhodná přiměřená kombinace obou způsobů sběru informací, jak z dat kriminální statistiky, tak i kriminologickým zkoumáním jednotlivých případů. **Kriminální statistika dle Solnaře (1931, s. 14) podává rámec jevu a poznatky z jednotlivých případů jej vyplňují, příp. opravují obraz daný kriminální statistikou.**

Jsem kriminolog a penolog, a tak zúžení kriminologického výzkumu jen na analýzu statistických dat a trestních spisů se mi jeví jako nedostatečné. Osobně bych si přála, aby se nejen zkvalitnila vypovídací hodnota statistických údajů o kriminalitě a funkčnosti sankční politiky, ale aby se česká kriminologie vrátila k terénnímu výzkumu, a jako nezbytné opatření se mi jeví zajištění výjimky pro kriminology, aby se mohli s pachateli trestných činů, s vězni setkávat face to face. Takto získané zkušenosti jsou nenahraditelné – věřte zkušené – **šedivá je všechna teorie, zelený strom života... a u kriminality to platí o to více.**

Literatura

- Gřivna, T. Scheinost, M., Zoubková, I. et al. (2019). *Kriminologie*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer.
- Hundák, Š. (2002). *Policejně bezpečnostní situace, její analýza, identifikace, hodnocení*. Praha: Policejní akademie ČR.
- Kallab, J. (1913). *Dvě studie o významu kriminální statistiky pro reformu trestního práva*. In: Sborník věd právních a státních, ročník XIII, 1912-1913, sešit 1. Praha: K. Kadlec.
- Kovařík, Z. (2013). *Úvod do analýzy časových řad vybraných ukazatelů kriminality v České republice a Slovenské republice*. Brno: Tribun EU.
- Marešová, A. (2010). Jsou statistické údaje dostatečným zdrojem informací o stavu a vývoji kriminality v ČR, *Kriminalistika*, 42(1), 3-11.
- Marešová, A. (2011). *Resortní statistiky – základní zdroj informací o kriminalitě v ČR*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Musil, S. (1992). *Matematickostatistické metody v kriminologii a sociální prevenci*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Musil, S. (1995). *Skutečná a latentní kriminalita jako problém matematického modelování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- MVČR (Ministerstvo vnitra České republiky). (nedat). Zpráva o bezpečnostní situaci na území České republiky za rok. *Mvcr.cz* (online, cit. 28. 6. 2021), dostupné na adrese: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

- NSZ (Nejvyšší státní zastupitelství České republiky). (nedat). Zprávy o činnosti státního zastupitelství. *Verejnazaloba.cz* (online, cit. 28. 6. 2021), dostupné na adrese:
<https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyssiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/>.
- Portál Justice.cz. (nedat). Statistika z oblasti justice. *Justice.cz* (online, cit. 28. 6. 2021), dostupné na adrese: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice>.
- Solnař, V. (1931). *Zločinnost v zemích českých v letech 1914–1922*. Praha: Nákladem knihovny sborníku věd právních a státních.
- Stolín, V., & Marešová, A. (2012). Rozbor základního členění kriminality v policejních statistikách dle TSK (výhody a nevýhody) a možnosti jeho úpravy. In: Kolektiv autorů, *Bezpečnostní situace v České republice*. Sborník studií a statí. Praha: Odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR.
- Tomášek, J. (2010). *Úvod do kriminologie. Jak studovat zločin*. Praha: Grada.
- Válková, H., Kuchta, J. et al. (2019). *Základy kriminologie a trestní politiky*. 3. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck.